

Investigating the mediating role of sense of belonging to school in the relationship between teacher-student interaction and academic resilience in students

Ghaffar Karimianpour¹ , Shahla Hosseini² , Mino Amroallhi Bioki³ , Madineh sohrabi⁴

1. Phd, Educational Management, Mohagheg Ardebili University, Ardabil, Iran (**Corresponding Author**). Karimiangh@gmail.com
2. Phd, Philosophy Of Education, Farhangian University, Yazd, Iran. Shahla_hosseini@ymail.com
3. Master's Degree, Department Of Educational Sciences, Faculty Of Educational Sciences And Psychology, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran. amrallhymynw@gmail.com
4. BA, Educational Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran. BA, Educational Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran. Madinehs1402@gmail.com

Abstract

This research aimed to investigate the mediating role of a sense of belonging to school in the relationship between teacher-student interaction and academic resilience among secondary school students. This descriptive study was correlational, using structural equation modeling. The statistical population included 430 male students in the second secondary level in Salas Babajani city, from which 205 were selected using an available sampling method. Data were collected using the Teacher-Student Interaction Questionnaire by Murray and Zwak (2011), the School Belonging Questionnaire by Barry, Betty, and Watt (2004), and the Academic Resilience Questionnaire by Martin (2006). Descriptive and inferential statistical methods were used to analyze the data with SPSS version 23 software, and PLS software was used to check the fit of the research model. The results showed that teacher-student interaction has a positive and direct effect on academic resilience, the sense of belonging to school has a positive and direct effect on academic resilience, and teacher-student interaction has a positive and direct effect on the sense of belonging to school. Additionally, academic resilience mediates the relationship between teacher-student interaction and academic resilience. Therefore, it can be concluded that teacher-student interaction and a sense of belonging to school are important and effective variables for academic resilience. These factors should be considered by researchers in the field of education to design preventive measures aimed at increasing academic resilience.

Keywords: teacher-student interaction, sense of belonging to school, academic resilience

Received: 2024/4/8; **Revised:** 2024/5/9; **Accepted:** 2024/6/14; **Published Online:** 2024/7/22

Cite this article: Karimianpour, Gh. Hosseini, Sh, Amrollahi Bioki, M & Sohrabi, M. (2024).

Investigating the mediating role of sense of belonging to school in the relationship between teacher-student interaction and academic resilience in students, *Interdisciplinary Studies in Education*, 3(2), p.57-72. <https://doi.org/10.22034/ISE.2024.16830.1109>

Publisher: Farhangian University **Article type:** research <https://ise.cfu.ac.ir/> ©the authors

نقش احساس تعلق به مدرسه در رابطه تعامل معلم - دانش‌آموز و تاب‌آوری تحصیلی در دانش‌آموزان

غفار کریمیان‌پور^۱ ID، شهلا حسینی^۲ ID، مینو امراللهی‌بیوکی^۳ ID، مدینه سهرابی^۴ ID

۱. دکتری مدیریت آموزشی، دانشگاه محقق اردبیلی اردبیل، ایران (نویسنده مسئول). Karimiangh@gmail.co

۲. دکتری فلسفه تعلیم و تربیت، دانشگاه فرهنگیان یزد، ایران. Shahla_hosseini@ymail.com

۳. کارشناسی ارشد، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران.

amralthymynw@gmail.com

۴. کارشناسی علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. Madinehs1402@gmail.com

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی نقش میانجی احساس تعلق به مدرسه در رابطه بین تعامل معلم - دانش‌آموز و تاب‌آوری تحصیلی در بین دانش‌آموزان متوسطه دوم طراحی شد. روش پژوهش توصیفی از نوع هم‌بستگی به روش معادلات ساختاری بود. جامعه آماری این پژوهش شامل دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه دوم شهرستان ثلاث باباجانی به تعداد ۳۳۰ نفر بود که تعداد ۲۰۵ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری دردسترس، به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌ها از پرسش‌نامه تعامل معلم-دانش‌آموز موری و زواک (۲۰۱۱)، پرسش‌نامه احساس تعلق به مدرسه بری، بتی و وات (۲۰۰۴) و پرسش‌نامه تاب‌آوری تحصیلی مارتین (۲۰۰۶) استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی تحت نرم‌افزار اسپاس پی‌اس اس نسخه ۲۳ و برای بررسی برازش مدل پژوهش نیز از نرم‌افزار اسمارت پی‌ال‌اس استفاده شد. نتایج تحلیل داده‌ها نشان داد تعامل معلم-دانش‌آموز بر تاب‌آوری تحصیلی تأثیر مثبت و مستقیم دارد، احساس تعلق به مدرسه بر تاب‌آوری تحصیلی تأثیر مثبت و مستقیم دارد و تعامل معلم-دانش‌آموز بر احساس تعلق به مدرسه تأثیر مثبت و مستقیم دارد؛ همچنین تاب‌آوری تحصیلی در رابطه بین تعامل معلم-دانش‌آموز و تاب‌آوری تحصیلی نقش میانجی دارد؛ بنابراین می‌توان گفت که تعامل معلم-دانش‌آموز و احساس تعلق به مدرسه از متغیرهای مهم و مؤثر بر تاب‌آوری تحصیلی است که لازم است مورد توجه پژوهشگران حوزه تعلیم و تربیت قرار گیرد و برای طراحی اقدامات پیشگیرانه در جهت افزایش تاب‌آوری تحصیلی مورد استفاده قرار گیرد.

واژگان کلیدی: تعامل معلم - دانش‌آموز، احساس تعلق به مدرسه، تاب‌آوری تحصیلی.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱/۲۰؛ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۲/۲۰؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۳/۲۵؛ تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۳/۵/۱
استناد به این مقاله: کریمیان‌پور، غ. حسینی، ش. امراللهی، م. سهرابی، مدینه. (۱۴۰۳). نقش احساس تعلق به مدرسه در رابطه تعامل معلم - دانش‌آموز و تاب‌آوری تحصیلی در دانش‌آموزان. مطالعات بین‌رشته‌ای در آموزش. ۳(۲)، ۵۷-۷۲.

<https://doi.org/10.22034/ISE.2024.16830.1109>

مقدمه

یکی از موضوعات و متغیرهای مهم و مورد توجه پژوهشگران که نقش مهمی در موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دارد، تاب‌آوری تحصیلی است که زمینه ساز موفقیت دانش‌آموزان در مواجهه با شرایط نامطلوب در طول دوران تحصیلی می‌باشد (هاشم‌زاده و دیگران، ۱۴۰۲). تاب‌آوری تحصیلی به عنوان توانایی دانش‌آموزان برای مقاومت و سازگاری با فشارها و چالش‌های تحصیلی تعریف شده است (Shengyao et al, 2014). این سازه یکی از ابعاد تاب‌آوری آموزشی است که شامل توانایی مقابله مؤثر با فشار، استرس، مشکلات و چالش‌های تحصیلی می‌باشد (قاسمی و میری، ۱۴۰۲). دانش‌آموزان با تاب‌آوری تحصیلی بالا، قادرند انگیزه خود را برای موفقیت و افزایش عملکرد تحصیلی بالا ببرند و می‌توانند مشکلات و چالش‌ها را حل کرده، از دادن پاسخ منفی به آن اجتناب کنند و ارتباط بیشتری با مدرسه برقرار کنند (Zheng, Cheung & Sit, 2024). در مقابل، دانش‌آموزان با تاب‌آوری تحصیلی پایین، اعتماد به نفس کمتری دارند و با تجربه احساسات منفی، استرس و اضطراب بیشتری تجربه کرده، از مدرسه دور می‌شوند (غریبی، فضلی و غریبی، ۱۴۰۱). محمودی، ماهینی و شهنیایی (۱۳۹۹) نشان دادند که تاب‌آوری تحصیلی بالا علاوه بر ایجاد محیطی سالم برای نوجوان، در جهت کسب شخصیت مستقل و اجتماعی شدن، بازده‌های تحصیلی بالایی دارد و عملکرد تحصیلی را افزایش می‌دهد؛ بنابراین شناسایی عوامل مؤثر بر آن در دانش‌آموزان ضرورت پیدا می‌کند.

احساس تعلق دانش‌آموزان به مدرسه، نقش مهمی در افزایش تاب‌آوری تحصیلی دانش‌آموزان دارد (میرزایی قره‌لر و حاتمی، ۱۳۹۸). سازه احساس تعلق به مدرسه نقش مهمی در یادگیری دانش‌آموزان دارد و دارای سطوح مختلف شناختی و اجتماعی است (St-Amand, 2024). احساس تعلق به مدرسه سازه‌ای است که به عنوان کیفیت ارتباط دانش‌آموز با مدرسه، احساس مراقبت شدن و دریافت احترام از سوی معلمان، دلبستگی

دانش آموز به مدرسه و مشغولیت و تعهد دانش آموز به فعالیت‌های تحصیلی و مدرسه تعریف شده است (سلیمان پور و دیگران، ۱۴۰۰). احساس تعلق به مدرسه نقش محافظتی برای دانش آموزان دارد که سازگاری آنها را بیشتر کرده، از نتایج منفی آنها کاسته و منجر به پیوند دانش آموزان با محیط مدرسه و تجربه سازگاری و نشاط ذهنی بیشتری می‌شود (پیرخائفی، حسینی و محمدی، ۱۴۰۱). پیرخائفی، حسینی و محمدی (۱۴۰۱)، رضانپور و دیگران (۱۳۹۸)، وانگ^۱ و دیگران (۲۰۲۳) و لی^۲ و دیگران (۲۰۲۳) در پژوهش خود نشان دادند که بین احساس تعلق به مدرسه با تاب‌آوری تحصیلی رابطه معناداری وجود دارد.

تعامل دانش آموز - معلم از متغیرهایی است که هم بر تاب‌آوری تحصیلی تأثیر دارد (انوری و میکاییلی منیع، ۱۴۰۰، Inzardo et al, 2023) و هم می‌تواند بر احساس تعلق به مدرسه در دانش آموزان تأثیر داشته باشد (مهبودی و زارعی، ۱۴۰۲). تعامل دانش آموز-معلم یک منبع حمایت اجتماعی بسیار مهم است که نقش مهمی در یادگیری دانش آموزان دارد و یکی از جنبه‌های اصلی تدریس حرفه‌ای می‌باشد (Joyce, Wangia & Otonde, 2020).

اولیویر و دیگران تعامل بین معلم و دانش آموز را به عنوان بخشی از احساسات مثبت و اعتماد و ارتباط متقابل بین معلم و دانش آموز تعریف کرده‌اند. این متغیر پیامدهای مثبتی به همراه دارد و ضمن افزایش علایق تحصیلی در دانش آموزان، آسیب‌های منفی آنها را کاهش می‌دهد (Scales, 2019). اوجدا رویز و جوارز دیاز^۳ (۲۰۲۱) نشان دادند که روابط حسنه دانش آموز و معلم پیامدهای مثبتی همچون بهبود روابط و نگرش آنها به مدرسه و یادگیری به دنبال دارد. رضایی، بردبار و زارع زردینی (۱۴۰۲)، رضایی راد و محمدی اترگله (۱۴۰۲)، باچیک^۴ و دیگران (۲۰۰۴) و وانگ^۵ و دیگران (۲۰۲۴) نیز در پژوهش‌های خود نشان دادند که بین تعامل معلم دانش آموز با احساس تعلق به رابطه معناداری وجود دارد؛ همچنین کوی^۶ و دیگران (۲۰۲۳) در پژوهش خود نشان دادند که تعامل معلم-دانش آموز بر تاب‌آوری تحصیلی دانش آموزان تأثیر مثبت دارد.

تاب‌آوری تحصیلی از متغیرهای مهم و مؤثر در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان است که

1. wang

2. Lee

3. Ojeda-Ruiz & Juárez- Díaz

4. Bakchichg

5. Wang

6. Cui

به‌عنوان ظرفیت دانش‌آموز برای سازگاری با شرایط نامطلوب تحصیلی تعریف شده است و احتمال موفقیت فرد را در شرایط چالش برانگیز تحصیلی بالا می‌برد (قاسمی و میری، ۱۴۰۲). اهمیت این متغیر ضرورت توجه پژوهشگران به این سازه را بیشتر کرده است. مرور پژوهش‌های موجود در این زمینه نشان می‌دهد که نقش متغیرهای تعامل معلم - دانش‌آموز و احساس تعلق به مدرسه در پیش‌بینی تاب‌آوری تحصیلی و روابط ساختاری بین آنها مورد غفلت قرار گرفته است؛ بنابراین این پژوهش با هدف بررسی نقش میانجی احساس تعلق به مدرسه، در رابطه بین تعامل معلم - دانش‌آموز و تاب‌آوری تحصیلی در دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه دوم شهرستان ثلاث باباجانی انجام شد.

روش‌شناسی

روش اجرای پژوهش توصیفی از نوع هم‌بستگی به روش معادلات ساختاری بود. جامعه آماری این پژوهش شامل دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه دوم شهرستان ثلاث باباجانی در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ به تعداد ۴۳۰ نفر بود. براساس جدول مورگان حجم مطلوب نمونه برای این پژوهش ۲۰۵ نفر بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. با توجه به تعطیلی مدارس، از پرسش‌نامه آنلاین برای گردآوری داده‌ها استفاده شد و لینک پرسش‌نامه همراه با فایل صوتی در مورد نحوه پاسخ به سؤالات و اطمینان از محرمانه ماندن اطلاعات شخصی آنها در گروه‌های شاد مدارس بارگزاری شد و ۲۰۵ پرسش‌نامه کامل وارد تحلیل شد. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش‌های آمار توصیفی (فراوانی، میانگین، انحراف استاندارد) و آمار استنباطی (روش‌های هم‌بستگی پیرسون و نرمال بودن داده‌ها) تحت نرم‌افزار اس پی اس اس نسخه ۲۳ و برای بررسی برازش مدل پژوهش نیز از نرم‌افزار اسمارت پی‌ال‌اس استفاده شد.

پرسش‌نامه تعامل معلم - دانش‌آموز

این پرسش‌نامه توسط موری و زواچ^۱ (۲۰۱۴) با هدف سنجش روابط معلم دانش‌آموز در ۱۷ سؤال و سه مؤلفه ارتباط، اعتماد و بیگانگی طراحی شده است. نمره‌گذاری پرسش‌نامه براساس طیف چهاردرجه‌ای لیکرت از هیچ‌وقت (۱) تا همیشه (۴) می‌باشد.

حداقل نمره ۱۷ و حداکثر نمره ۶۸ است. روایی محتوایی پرسش‌نامه مورد تأیید قرار گرفته و پایایی آن توسط فرید و اشرف‌زاده (۱۴۰۰) ۰/۸۵ گزارش شده است. در این پژوهش، روایی محتوایی، روایی هم‌گرا و واگرایی پرسش‌نامه مورد تأیید قرار گرفته و پایایی پرسش‌نامه در این پژوهش با استفاده از روش محاسبه آلفای کرونباخ ۰/۸۲ به دست آمد.

پرسش‌نامه تاب‌آوری تحصیلی

این پرسش‌نامه توسط مارتین (۲۰۰۶) در ۶ سؤال و به صورت تک‌مؤلفه‌ای برای سنجش تاب‌آوری تحصیلی طراحی شده است. نمره‌گذاری پرسش‌نامه بر اساس طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت از کاملاً مخالفم (۱) تا کاملاً موافقم (۵) می‌باشد. حداقل نمره ۶ و حداکثر نمره ۳۰ می‌باشد. روایی محتوایی پرسش‌نامه مورد تأیید قرار گرفته و پایایی آن توسط آربزی و فضیلت‌پور (۱۴۰۰) ۰/۹۱ گزارش شده است. در این پژوهش روایی محتوایی، روایی همگرا و واگرایی پرسش‌نامه مورد تأیید قرار گرفته و پایایی پرسش‌نامه در این پژوهش با استفاده از روش محاسبه آلفای کرونباخ ۰/۷۲ به دست آمد.

پرسش‌نامه احساس تعلق به مدرسه

این پرسش‌نامه توسط بری بیٹی و وات (۲۰۰۴) در ۲۷ سؤال و شش بعد حمایت معلم، مشارکت در اجتماع، احساس رعایت احترام و عدالت در مدرسه، احساس مثبت به مدرسه، تعلق فرد به مدرسه و مشارکت علمی طراحی شده است. نمره‌گذاری پرسش‌نامه بر اساس طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت از کاملاً مخالفم (۱) تا کاملاً موافقم (۵) می‌باشد. حداقل نمره ۲۷ و حداکثر نمره ۱۳۵ می‌باشد. روایی محتوایی پرسش‌نامه مورد تأیید قرار گرفته و پایایی آن توسط سلیمان‌پور و دیگران (۱۴۰۰) ۰/۸۵ گزارش شده است. در این پژوهش روایی محتوایی، روایی همگرا و واگرایی پرسش‌نامه مورد تأیید قرار گرفته و پایایی پرسش‌نامه در این پژوهش با استفاده از روش محاسبه آلفای کرونباخ ۰/۸۵ به دست آمد.

یافته‌های پژوهش

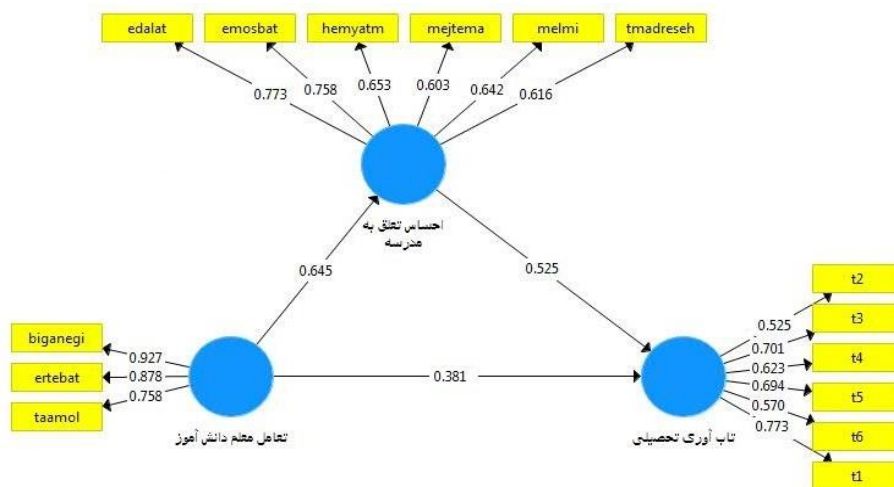
این پژوهش با هدف بررسی نقش میانجی احساس تعلق به مدرسه در رابطه بین تعامل دانش‌آموز - معلم و تاب‌آوری تحصیلی در بین دانش‌آموزان پسر متوسطه دوم شهرستان ثلاث باباجانی انجام شد. در این پژوهش ۲۰۵ نفر از دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه دوم

شهر ثلاث باباجانی شرکت داشتند. میانگین سنی دانش آموزان شرکت کننده در پژوهش به ترتیب برابر با ۱۷/۳۳ بود.

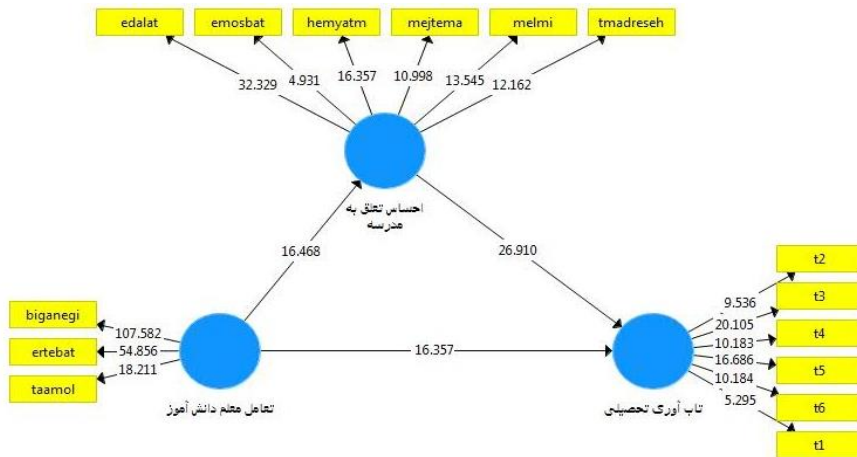
جدول شماره ۱: میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای پژوهش و ضریب همبستگی بین آنها

متغیر	میانگین	انحراف معیار	۱	۲	۳
۱. تعامل معلم - دانش آموز	۴۸/۴۳	۱۰/۲۵	۱		
۲. احساس تعلق به مدرسه	۸۸/۰۲	۱۳/۹۸	۰/۵۷**	۱	
۳. تاب آوری تحصیلی	۲۲/۱۰	۵/۰۱	۰/۵۳**	۰/۶۲**	۱

همان گونه که در جدول بالا مشاهده می شود، میانگین و انحراف استاندارد متغیر تعامل معلم دانش آموز برابر ۴۸/۴۳ و ۱۰/۲۵، میانگین و انحراف استاندارد متغیر احساس تعلق به مدرسه برابر ۸۸/۰۲ و ۱۳/۹۸ و میانگین و انحراف استاندارد متغیر تاب آوری تحصیلی به ترتیب برابر با ۲۲/۱۰ و ۵/۰۱ می باشد. نتایج آزمون چولگی کشیدگی نشان داد که شاخص چولگی و کشیدگی متغیرهای پژوهش بین +۲ و -۲ قرار دارند؛ بنابراین داده های پژوهش نرمال می باشند. بین تعامل معلم-دانش آموز با احساس تعلق به مدرسه ($r = ۰/۵۷$)، بین تعامل معلم-دانش آموز با تاب آوری تحصیلی ($r = ۰/۵۳$)، بین تعامل معلم دانش آموز با احساس تعلق به مدرسه ($r = ۰/۶۲$)، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

شکل شماره ۱: مدل ساختاری پژوهش در حالت استاندارد

شکل شماره ۲: مدل ساختاری پژوهش در حالت اعداد معناداری

جدول شماره ۲: بررسی اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای پژوهش

T	اثر مستقیم	به متغیر	از متغیر
۱۶/۳۵	۰/۳۸	تاب آوری تحصیلی	تعامل معلم-دانش آموز
۲۶/۹۱	۰/۵۲	تاب آوری تحصیلی	احساس تعلق به مدرسه
۱۶/۴۶	۰/۶۴	احساس تعلق به مدرسه	تعامل معلم-دانش آموز
SIG	اثر غیرمستقیم	به متغیر	از متغیر
۰/۰۱	۰/۳۳	تاب آوری تحصیلی (با نقش میانجی احساس تعلق به مدرسه)	تعامل معلم - دانش آموز
ضرایب تعیین			
	۰/۳۹	احساس تعلق به مدرسه	
	۰/۴۳	تاب آوری تحصیلی	

همان‌گونه که در جدول بالا مشاهده می‌شود، نتایج تحلیل داده‌ها برای بررسی فرضیه اول، نشان داد که تأثیر تعامل معلم - دانش آموز بر تاب آوری تحصیلی با ضریب مسیر (۰/۳۸) و آماره $t(۱۶/۳۵)$ ، تأثیر احساس تعلق به مدرسه بر تاب آوری تحصیلی با ضریب مسیر (۰/۵۲) و آماره $t(۲۶/۹۱)$ و تأثیر تعامل معلم - دانش آموز بر احساس تعلق به مدرسه با ضریب مسیر (۰/۶۴) و آماره $t(۱۶/۴۶)$ معنی دار است؛ همچنین اثر غیرمستقیم

تعامل معلم - دانش آموز بر تاب آوری تحصیلی با نقش میانجی احساس تعلق به مدرسه برابر با ۰/۴۲ به دست آمده است.

جدول ۳. ارزیابی مدل بیرونی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین واریانس استخراج شده (AVE>0.5)	پایایی ترکیبی CR>0.7	آلفای کرونباخ Alpha>0.7
تعامل معلم - دانش آموز	۰/۸۱	۰/۹۳	۰/۸۲
احساس تعلق به مدرسه	۰/۸۳	۰/۹۲	۰/۷۲
تاب آوری تحصیل	۰/۷۸	۰/۹۵	۰/۸۵
ارزیابی کلی مدل			
شاخص GOF		۰/۳۲	متوسط

همان گونه که در جدول بالا مشاهده می شود، پایایی ترکیبی و آلفای کرونباخ برای همه متغیرها بالاتر از ۰/۷ بوده و ضمن مطلوب بودن این دو معیار، برازش مناسب مدل را نیز تأیید می کند؛ همچنین روایی همگرا برای متغیرهای پژوهش با شاخص میانگین واریانس استخراج شده مورد بررسی قرار گرفت و برای تمامی متغیرها بالاتر از ۰/۵ به دست آمده که نشان دهنده تأیید روایی هم گرا بوده و مناسب بودن برازش مدل های اندازه گیری را نشان می دهد. در نهایت حصول مقدار ۰/۳۲ برای شاخص GOF جهت ارزیابی برازش کلی مدل نشان دهنده آن است که مدل از برازش متوسط و مناسبی برخوردار می باشد و احساس تعلق به مدرسه در رابطه بین تعامل معلم - دانش آموز و تاب آوری تحصیلی نقش میانجی دارد و مدل کلی پژوهش تأیید می شود.

بحث و نتیجه گیری

این پژوهش با هدف بررسی نقش میانجی احساس تعلق به مدرسه در رابطه بین تعامل معلم-دانش آموز و تاب آوری تحصیلی طراحی شد. ۲۰۵ نفر از دانش آموزان پسر متوسطه شهرستان ثلاث باباجانی به عنوان نمونه انتخاب شدند. داده های جمع آوری شده با استفاده از نرم افزار اس پی اس اس و نرم افزار پی ال اس تحلیل شدند.

نتایج تحلیل داده ها نشان داد که تعامل معلم - دانش آموز بر تاب آوری تحصیلی اثر مثبت و مستقیم دارد. این نتیجه با نتایج پژوهش های انوری و میکاییلی منیع (۱۴۰۰)، ایزناردو و همکاران (۲۰۲۳)، چوی، سینکام، چنگ و لیو (۲۰۲۳) و چوی، وانگ و شائو

(۲۰۲۳) مبنی بر رابطه بین تعامل معلم دانش‌آموز و تاب‌آوری تحصیلی همسو می‌باشد. در تبیین رابطه بین تعامل معلم - دانش‌آموز و تاب‌آوری تحصیلی می‌توان گفت که تاب‌آوری تحصیلی به عنوان توانایی تعامل مثبت دانش‌آموز با شکست، استرس و فشار در موقعیت‌های تحصیلی تعریف شده است که شاخصی از سازگاری با مدرسه بوده و پیش‌بین خوبی برای مشارکت در مدرسه و کلاس است.

این سازه تحت تأثیر انتظارات معلمان و خانواده دانش‌آموزان بوده است و چنانچه این تعاملات مثبت و سازنده باشد، میزان تحمل چالش‌های تحصیلی برای دانش‌آموزان آسان‌تر می‌شود؛ در واقع کیفیت رابطه معلم و دانش‌آموز از کلیدی‌ترین عناصر چرخه یادگیری است که ارتقادهنده سازگاری دانش‌آموزان با تنش‌ها و استرس‌های تحصیلی می‌باشد و عاملی مهم و تسهیل‌کننده در مورد دشواری‌ها و موانع تحصیلی می‌باشد به دانش‌آموز در تحمل مشکلات و چالش‌های تحصیلی و عبور از آنها کمک می‌کند.

نتایج تحلیل داده‌ها نشان داد که احساس تعلق به مدرسه بر تاب‌آوری تحصیلی تأثیر مثبت دارد. این نتیجه با نتایج پژوهش‌های پیرخائفی، حسینی و محمدی (۱۴۰۱)، رضانیپور و دیگران (۱۳۹۸)، وانگ^۱ و دیگران (۲۰۲۳) و لی^۲ و دیگران (۲۰۲۳) مبنی بر رابطه احساس تعلق به مدرسه و تاب‌آوری تحصیلی همسو می‌باشد. در تبیین رابطه بین احساس تعلق به مدرسه و تاب‌آوری تحصیلی می‌توان گفت که احساس تعلق به مدرسه به عنوان کیفیت ارتباط و احساس هم‌بستگی دانش‌آموزان با هم‌کلاسی‌ها و معلمان خود و به‌طور کلی مدرسه تعریف شده است. این احساس در واقع به عنوان احساس پذیرش، احترام و حمایت مدرسه تلقی می‌شود و در شرایط دشوار و مواجهه با چالش‌های تحصیلی به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا احساس امنیت و حمایت کرده بر این چالش‌ها غلبه کنند. سازه احساس تعلق به مدرسه به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا دانش‌آموز پذیرش و احترام بیشتری از مدرسه دریافت کند و در برابر چالش‌ها و فشارهای تحصیلی تاب‌آوری بیشتری داشته باشد.

تحلیل داده‌ها همچنین نشان داد که تعامل معلم دانش‌آموز بر احساس تعلق به مدرسه تأثیر مثبت دارد. این نتیجه با نتایج پژوهش‌های رضایی، بردبار و زارع زردینی (۱۴۰۲)، رضایی راد و محمدی اترگله (۱۴۰۲)، باکیج و دیگران (۲۰۲۴) و وانگ، چن و لی (۲۰۲۳) مبنی بر رابطه بین تعامل معلم - دانش‌آموز و احساس تعلق به مدرسه همسو می‌باشد. در تبیین رابطه بین تعامل معلم - دانش‌آموز و احساس تعلق به مدرسه می‌توان گفت که روابط مثبت و گرم بین معلم و دانش‌آموز شرایطی فراهم می‌کنند که دانش‌آموزان بتوانند از نگرانی‌های خود با معلم صحبت کنند و در مواقع نیاز از کمک‌های معلم و مدرسه استفاده کنند. در این شرایط، دانش‌آموزان احساس می‌کنند که بخشی از مدرسه‌اند و به آن تعلق دارند؛ در واقع زمانی که دانش‌آموزان از طرف معلم خود حمایت شوند، علاقه بیشتری به مدرسه پیدا کرده، نسبت به مدرسه تعهد و احساس تعلق بیشتری خواهند داشت.

به‌طورکلی، نتایج این پژوهش نشان داد که تعامل دانش‌آموز و احساس تعلق به مدرسه می‌تواند در افزایش میزان تاب‌آوری دانش‌آموزان نقش داشته باشد و در سازگاری با چالش‌های مدرسه آنها را یاری دهد؛ همچنین تعامل معلم - دانش‌آموز زمینه‌ساز افزایش احساس تعلق دانش‌آموزان به مدرسه است و به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا خود را به‌عنوان عضوی از مدرسه تصور کنند.

با توجه به نتایج پژوهش، پیشنهاد می‌شود که معلمان با مدیریت اثرمند کلاس درس و محیط مدرسه موجب افزایش احساس تعلق دانش‌آموزان به مدرسه شوند و تاب‌آوری تحصیلی آنها را بیشتر کنند؛ همچنین کارگاه‌های آموزش مهارت‌های ارتباطی در بین معلمان و دانش‌آموزان مورد توجه قرار بگیرد تا از این مهارت برای افزایش تعاملات خود بهره ببرند و تعامل بین معلم و دانش‌آموز بهبود پیدا کند. لازم به ذکر است که این پژوهش در بین دانش‌آموزان پسر متوسطه دوم شهرستان ثلاث باباجانی انجام شده است که تعمیم‌پذیری نتایج آن را محدود می‌کند.

منابع و مآخذ

- انوری، فاطمه و میکائیلی منیع، فرزانه (۱۴۰۰). «تدوین مدلی علی بهزیستی ذهنی بر پایه تاب‌آوری تحصیلی و نقش واسطه‌ای تعامل معلم دانش‌آموز، سازگاری هیجانی و ادراک از جو مدرسه». پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی. ۹-۲۶: (۹)۱.
- آربزی، محسن و فضیلت‌پور، مسعود (۱۴۰۱). «بررسی نقش واسطه‌گری شایستگی هیجانی در رابطه تاب‌آوری تحصیلی و بهزیستی تحصیلی». مطالعات آموزش و یادگیری. ۱۴(۲): ۷۳-۱۰۴.
- پیرخانی، علیرضا؛ حسینی، سیدمحمدحامد و محمدی، اکبر (۱۴۰۱). «طراحی الگوی خلاقیت دانش‌آموزان برمبنای احساس تعلق به مدرسه با نقش میانجی تاب‌آوری در مدارس پنج شهرک نظامی شهر تهران». روان‌شناسی نظامی. ۱۲(۴۸): ۴۱-۵۷.
- رضایی راد، مجتبی و محمدی اترگله، روح‌الله (۱۴۰۲). «تأثیر تعامل معلم و شاگرد در شبکه‌های اجتماعی بر انگیزه پیشرفت، سرزندگی تحصیلی و احساس تعلق به مدرسه». فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی. ۱۴(۲): ۷۵-۹۹.
- رضایی، زینب؛ بردبار، مریم و زارع زردینی، فاطمه (۱۴۰۱). «رابطه معلم-دانش‌آموز و درگیری تحصیلی نوجوانان: نقش واسطه‌ای احساس تعلق به مدرسه. رویش روان‌شناسی. ۱۱ (۹): ۴۵-۵۶.
- رمضانپور، علیرضا؛ کورش‌نیا، مریم؛ مهریار، امیرهوشنگ و جاویدی، حجت‌الله (۱۳۹۸). «رابطه بین ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده و احساس تعلق به مدرسه با تاب‌آوری تحصیلی به واسطه خودتنظیمی تحصیلی». روش‌ها و مدل‌های روان‌شناختی. ۱۰(۳۷): ۲۲۵-۲۴۶.
- سلیمان‌پور، عمران؛ اسماعیلی شاد، بهرنگ؛ مرتضوی کیاسری، فاطمه و علی‌آبادی، مهدی (۱۴۰۰). «رابطه فرهنگ مدرسه و احساس تعلق به مدرسه با نقش میانجی موفقیت در دانش‌آموزان». رهبری و مدیریت آموزشی. ۳(۱۳): ۱-۱۶.
- غریبی، فرزانه؛ فضلی، ساره و غریبی، عطیه (۱۴۰۱). «پیش‌بینی اشتیاق تحصیلی براساس عملکرد خانواده و تاب‌آوری تحصیلی در دانش‌آموزان مقطع ابتدایی». علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد. ۱۹(۳): ۲۳۹-۲۶۲.
- فرید، ابوالفضل و اشرف‌زاده، توحید (۱۴۰۰). «تبیین علی سرزندگی تحصیلی براساس تعامل معلم-دانش‌آموز: خودکارآمدی و امید تحصیلی». اندیشه‌های نوین تربیتی. ۱۷(۲): ۲۰۳-۲۲۷.

- قاسمی، سیدعلیرضا و میری، مینو (۱۴۰۲). «نقش تاب‌آوری تحصیلی و اخلاق تحصیلی در پیش‌بینی موفقیت تحصیلی دانشجویان». *اخلاق زیستی*. ۱۳(۳۲): ۱۲-۲۵.
- محمودی، زهرا؛ ماهینی، فاخته و شهینیایی، عیسی (۱۳۹۹). «بررسی تأثیر برنامه درسی پنهان بر اشتیاق تحصیلی و احساس تعلق به مدرسه در دانش‌آموزان چهارم تا ششم ابتدایی بوشهر». *ایده‌های نوین روان‌شناسی*. ۷(۱۱): ۱-۱۸.
- مهبودی، ملیحه و زارعی، فاطمه (۱۴۰۲). «نقش تعامل معلم-دانش‌آموز بر احساس تعلق به مدرسه دانش‌آموزان». *دومین کنفرانس ملی تازه‌های روان‌شناسی تکاملی و تربیتی*. بندرعباس.
- میرزایی قره‌لر، زهرا و حاتمی، حمیدرضا (۱۳۹۸). «پیش‌بینی تاب‌آوری تحصیلی بر اساس احساس تعلق به مدرسه و درگیری تحصیلی در دانش‌آموزان دختر». *رویش روان‌شناسی*. ۸(۹): ۱۱۱-۱۱۸.
- هاشم‌زاده، امیر؛ حاتمی، حمیدرضا؛ بنی‌جمالی، شکوه‌السادات و اسدزاده حسن (۱۴۰۲). «اثربخشی آموزش ذهن‌آگاهی بر فرسودگی تحصیلی و تاب‌آوری تحصیلی دانش‌آموزان دختر». *علوم روان‌شناختی*. ۲۲(۱۳۲): ۵۲۲-۵۲۹.
- Bakchich, J.; Carre, A.; Claes, N. & Smeding, A. (2022). "The moderating role of socioeconomic status on the relationship between teacher social support and sense of belonging to school". *British Journal of Educational Psychology*. 93(1): 56-68
- Brew, C.; Beatty, B. & Watt, A. (2004). *Measuring students' sense of connectedness with school*. Paper presented at the Australian Association for Research in Education Annual Conference. Melbourne.
- Cui, T.; Sengkam, C.; Cheng, E. & Liu, Q. (2023). "Exploring the factors relating to academic resilience among students with socioeconomic disadvantages: Factors from individual, school, and family domains". *Psychology in the School*. 60(4): 1186-1201. (a)
- Cui, T.; Wang, C.; Yang, Y. & Shao, Y. (2023). "A Serial Mediation Model Testing Associations Between Teacher-Student Relationship, Resilience, Autonomous Learning and Academic Performance in The Chinese EFL Context". *Language Teaching Research*. 14(2): 36-49. (B)
- Inzardo, M.; Ryan, J.; Rogers, M.; Mk Kfbin S.; Piers, L. & Hogan, T. (2023). "Examining resiliency in children with learning

- disabilities and co-occurring ADHD symptoms: the protective role of a close teacher-student relationship”. *learning disabilities: a contemporary journal*. 21(1): 1-16.
- Joyce, I.; Wangia, A., & Otonde, (2020). “Politeness in Teacher-Student Interactions in a Kenyan Secondary School Context and Implications for Pedagogy in Communication Skills”. *Modern Linguistics*. 10(2): 58-68
  - Juárez-Díaz, C. & Ojeda-Ruiz, L. (2021). “Active Participation in the Student-to-Teacher Interaction in Online Synchronous Sessions in Higher Education”. *RECIE. Revista Caribeña de Investigación Educativa*. 5(2): 52- 67.
  - Lees, C.; Keane, P.; Porritt, B. & Cleary, JP. (2023). “Exploring nursing students’ understanding and experiences of academic resilience: A qualitative study”. *Teach Learn Nurs*. 18(2):276–80.
  - Murray, CH. & Zvoch, K. (2011a). “The Inventory Of Teacher Student Relationships: Factor Structure, Reliability And Validity Among African American Youth In Lowincome Urban Schools”. *Early Adolescence*. 31(4): 493–525.
  - Murray, Ch. & Zvoch, K. (2011b). “Teacher-Student Relationships Among Behaviorally At-Risk African American Youth From Low-Income Backgrounds: Student Perceptions, Teacher Perceptions, and Socioemotional Adjustment Correlates”. *Emotional and Behavioral Disorders*. 19 (1): 41– 54.
  - Olivier, E.; Azarnia, P.; Morin, A. J. S.; Houle, S. A.; Dube, C.; Tracey, D. & Maiano, C. (2020). “The moderating role of teacher student relationships on the association between peer victimization and depression in students with intellectual disabilities”. *Research in Developmental Disabilities*. 98: 103-115.
  - Scales, C.; Pekel, K.; Sethi, J.; Chamberlain, R. & Van Boekel, M. (2019). “Academic year changes in student teacher developmental relationships and their linkage to middle and high school students motivation: A mixed methods study”. *Early Adolescence*. 8(2): 1–38.
  - Shengyao, Y.; Salarzadeh Jenatabadi, H. & Mengshi, Y. (2014). “Academic resilience, self-efficacy, and motivation: the role of parenting style”. *Sci Rep*. 14(2): 55-67.

- St-Amand, J.; Smith, J. & Goulet, M. (2024). “Is teacher humor an asset in classroom management? Examining its association with students’ well-being, sense of school belonging, and engagement”. *Curr Psychol.* 43(2): 2499–2514
- Wang, F.; King, R. B.; Fu, L.; Chai, C. S. & Leung, S. O. (2023). “Overcoming adversity: exploring the key predictors of academic resilience in science”. *Science Education.* 46(4): 313–337.
- Wang, G., Chen, G., & Li, B (2024) The effects of teacher–student reciprocity on students’ sense of belonging to the university; a moderated mediation model. *Front. Educ.* 8:(1): 589-645
- Zheng, J.; Cheung, K. & Sit, P. (2023). “A systematic review of academic resilience in East Asia: Evidence from the large-scale assessment research”. *Psychology in the Schools.* 61(4): 289-297.

